

PLANINSKI SPISI, IMENOSLOVJE JUL. ALP

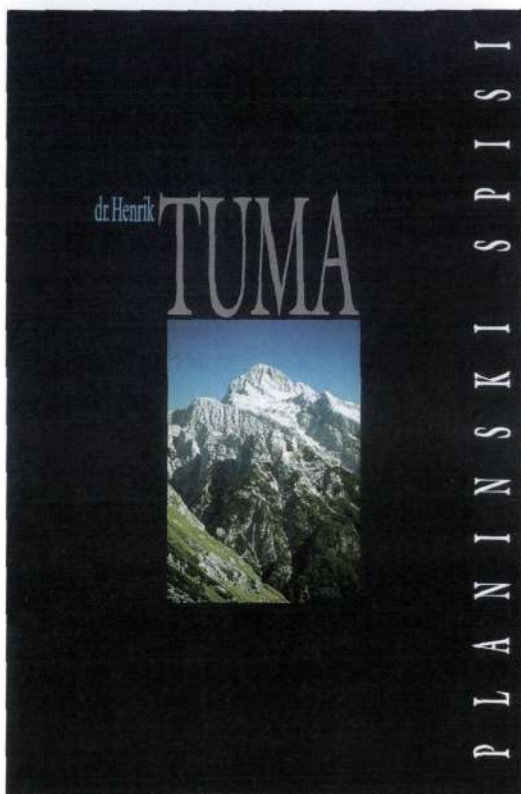
DR. HENRIK TUMA

V Založbi Tuma je sredi lanskega decembra izšel komplet knjig **dr. Henrika Tume**, v katerem so na skoraj 550 straneh v dveh knjigah objavljeni Planinski spisi in Imenoslovje Julijskih Alp tega velikega vsestranskega slovenskega gornika. Kot je v uvodu napisal urednik **Vladimir Habjan**, ki je za Planinske spise pripravil izbor Tumovih potopisov iz tridesetih let prejšnjega stoletja in za knjigo prispeval tudi barvne fotografije opisovanih gor, »nam planinske pripovedi, pa čeprav nekatere stare skoraj sto let in napisane morda v bolj okornem jeziku, pričarajo čas, razmere in dogajanja ne samo v gorah, pač pa tudi v naši deželi pred prvo svetovno vojno in po njej. Ustvarjalnost velike slovenske osebnosti se s planinskimi spisi ponovno odkriva knjižnemu trgu.«

Medtem ko so bili Tumovi gorniški potopisi posamič že objavljeni, zdaj pa so prvič doživeli knjižno izdajo, je »Imenoslovje Julijskih Alp« ponatis Tumove samostojne publikacije iz leta 1929. Po dolgih desetletjih je zdaj ta drobna, a za Slovence zelo pomembna knjižica spet na knjižnih policah. Obe knjigi sta na tiskovni konferenci v Mali dvorani Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani predstavila založnica in lastnica Založbe Tuma **Tanja Tuma** in **dr. Branko Marušič**, ki zanesljivo najbolje pozna Tumovo pisno zapuščino. Kot je povedala založnica, ki nam je kot povabilo k branju obeh knjig dovolila ponatis zaključenega odlomka iz Planinskih spisov v Planinskem vestniku (natančnejšo oceno knjige smo objavili v januarški številki), sledi ponatis Imenoslovja Julijskih Alp izvirni izdaji in je brez sodobnih komentarjev, spremlja pa ga dobronamerno kritičen in hkrati predstavitveni članek **dr. Dušana Čopa** »Dr. Henrik Tuma in Imenoslovje Julijskih Alp«, ki je vreden še posebne pozornosti. (Op. ur.)

Dne 4. avgusta sem se iz Bovca peljal v Log, ker sem s seboj imel še precej turistiške oprave in cel nahrbtnik brašna. Nameraval sem prebiti v Trenti in Soči vsaj 4 do 5 tednov.

Vožnja traja dve uri. Odpeljal sem se iz Bovca ravno opoldne ob sončnem vremenu. Skoro je ostala odprta Bovška dolina z velikolepim vencem visokih alpskih vrhov okoli za menoj. Okrajna cesta v Trento, zgrajena od leta 1897 naprej, se odcepi od državne par kilometrov nad Bovcem, kjer se gubi v rajdah na desno doli v debro Koritnica do 400 m; prekorači jo tik pod Rábeljnikom 519 m ter se zopet vzpne na malo planoto pod Sovinjakom, v medvodju Koritnice in Soče, na kateri leži sončna vas Kal-Koritnica. Pod njo se cesta zopet skloni proti debru Soče do 405 m, med ožino ronkov¹

Sovinjaka na levi, gozdnatega Kozjega Brega na desni. Struga Soče se je globoko zajedla v skalna korita.

Smo v dolini Soče. Strmo, golo se vzpenja gorovje na tvoji levisi, dolgi greben Bovškega Grintavca. Prikaže se Špičica 1749 m, poleg nje rebra Kozje in Ovcje Planje, ki proti Soči odpadajo v sivih pečinah in visokih laštah², sem in tja zrušenih, da njih zvaline, rovi (rov, abgestürzter Fels) in kršje tvorijo nagromadene kline proti Sočini strugi. Le malokje so stene prestopne, ali na razdrtih mestih vedejo čeznje kamnite, z gruščem zadelane, ridaste steze do posameznih staj in senikov, ki so postavljeni pod gorskimi senožeti pod Planjo. Kakor med skalovje stisnjeno vidiš prvo stajo visoko gori ob 825 m nad Črčami, prvi zaselek občine Soča. Na desno odpadajo do Sočine struge vstromljene³ zadnje pečine Kozjega Brega, dokler se ne odpre prva stranska zelena dolina, Lepenja. Odslej pelje cesta na levem pod zadnjimi stenatimi skoki Planje, na desnem imaš pod seboj ob cesti svetlozeleno Sočo s stransko dolino Lepenje in pozneje Bersnika⁴, z lepimi ozadji

² to so: velike skalnate, največ škrapljaste plošče ali skladi, vodoravni ali poševni

³ vstromljen – strmo dvignjen

⁴ danes Vrsnik

Vrh nad Škrbino (v sredi), desno Podrta gora, levo Bohinjski Migovec

gorskih vrhov. Dolino Lepenje zapirata Veliki (2041 m) in Mali Lemež (1869 m), na levo jima Kaluder (1980 m), z dolgim svojim obrazom proti jugu do Velike Babe (2014 m), proti severu in Soči v gozdnatem slemenju Črnega vrha (1515 m). Pod njim se Soča zopet globoko zarije v korita.

Malo pred vasjo Soča vidiš posebno karakteristično podorino orjaških lašt. Kakor so se višje gori odtrgali skladovi od visečih prečnih plati, tako leže zrušeni pod njimi. Dobro dé potniku, ko se pokaže majhna zelena oaza vasi Soča s prijaznim svojim zvonikom. Za vasjo pod kratkim klancem se odpre na desno pogled po zadnji dolini Bersnika, nad njo planini Črni vrh in Za Skalo, obe na robu velike gorske planote, ki se razteza med Sočo, Bohinjem in Tolminskim. Na levo od planin naprej pa se dviga lepa rajda pravih alpskih gor, Plazke Lope: Kuk, Planja, Traviški rob, Travnik, Vogel, ki odpadajo v skalnatih škednjih, pod njimi zeleno zaselje Na Skali, zad gozdnata Tičarica (1891 m). Tudi na levem se stene odmaknejo. Čez rob Lomovja takoj za vasjo Soča vidiš obla, gola vrhova Kola in Tičarice (nekotirane) pod Grintovcem. Nekoliko daljše na levo se ti pokaže vrh Sravnika (2060 m) in še dalje škrbina Velika vrata (1841 m), čez katero se prehaja iz doline Soče na Trentsko planino Zapotok, in strmi Srebrnjak. Za Bersnikom stopijo tik do Soče strme stene Tičarice in zožijo dolino tako, da se stisne Sočina struga zopet skozi ozka korita. Le še malo naprej in pred teboj v ravni smeri ceste se prikaže velika piramida Razórske skupine. Rajda gor od Trentskega Loga do Razorja ti je v perspektivi kakor ena sama gorska gromada in komaj razločiš posamezne vrhove: Debeli peč, Goličica, tik pred Razorjem, vrhova nad Prosekom tik pred Planjo, ta kakor pritisnjena na glavni vrh Razor.

Še par minut naprej pa se ti odpre Trenta, v ozadju z velikolepim gorskim obodom od Debele peči, pod njo temni gozd Prosekov, travnato čelo z Goličico, Planjo (Razor se je skril za njo), Griva nad Belim potokom, zad za njo Križ in Stenar, lepi stožec Šplevte in visoka piramida Pihavca z zeleno planino Zajavor na svojem obronku proti Koritom pod Luknjo. Cesta prestopi lesen

Dr. Henrik Tuma

most – v Trentskem Logu si. Na desno v ozadju od Luknje gor, čez Plemenice 2360 m, se pokaže Triglav s svojim zahodnim temenom. Cesta zavije na desno pod gozdnato pobočje Vršovca ter se vrne na levo do desnega brega Zadnjice.

Voz se ustavi pred krčmo Sorčevo: Pri Triglavu. Pripeljal sem se do tje okoli 2. popoldne. Nasproti, na višjem levem bregu Zadnjice, stoji krčma Zlatorog.

levo hiše stoji lesena štalica s senikom, ki gleda izza drevja temne smreke, zelene bukke in ožoltega oreha na desno čez hišino streho pa bukovje gozda. Posebno slikovito lepa je lega zgodaj popoldne okoli 4. ure, ko je dolina že v prvi senci, v ozadju pa se na svetlem soncu belé vrhovi V Šitu, Mojstrovka do Travnika, na desno Prisojnik. Na levem lahno žubori zelena Soča, naravnost v Sočino strugo pa odpada v strmih

Velika in Mala Črnelska špica in Jerebica, v ozadju Vzhodni Julijci

Lastnik Zlatorogov mi je odkazal prazno šolsko sobo v lastnem poslopju tik struge Zadnjice, tam, kjer se pot cepi proti Triglavu. To mi je bilo posebno ugodno, ker sem upal, da bom imel ponoči mir pred turisti in čez dan pri čitanju in delu. Posebno rad imam svojo sobo poleg potoka, ki hladi vzduh in s svojim žuborenjem vpliva kakor tiha, zamolkla glasba na živce. Dolgo pa mi ni bilo obstanke v odkazanem stanovanju, ker je mladi strogi učitelj-voditelj, ki je slučajno prišel nadzorovat šolsko poslopje, ukrenil, da se mora šolska soba takoj izprazniti. Priznavam, da ni oddajati šolske sobe, tudi če je prazna, vsakomur brez razlike, od koder pride; ako pa prosi zanjo domač znan človek, ki hoče preučiti kraj, in to le za dobo nekoliko tednov – dokler ni pouka – pač po mojem mnenju ni delati težav.

Vreme je prve tri tedne avgusta precej nagajalo. Za študij nomenklature in kraja je treba čistega obzorja, vsaj prve dni, dokler se ne dobi zanesljive orientacije. Mogoče mi je bilo izvesti prve tri tedne le dve turi, eno na Kanjavec in drugo na Golčico. Ostali čas sem porabil, da sem pregledal vse kote Trente. Ponovno sem šel na Vršič, k izviru Soče, v Zapóden, čez Ture v Kori-ta, v Zadnjico, v Klamo in v Jamo pod Kuklo.

Navadni vodnik za teže ture mi je Jožef Komac, po domače Paver, iz prve hiše za pokopališčem gori grede. Hiša stoji na zvalinah orjaškega kamenega plazju, ki

stenah in robcih Plešivc. Za hišo mimo razvaljenih skal pelje steza v Pavrove staje V Jami tik pod Kuklo, približno 1000 m nad morjem, od Loga 40 minut. Tudi Trentarji in Sočani kakor Rezjani imajo namreč navado, da se v poletnem času selijo iz doline na višje ležeče sončne staje, kamor gredo z ženo, otroci in živino. Tam imajo navadno tudi košček njive, seveda le drobne čompe (krompir), glavno delo je spravljanje gorskega sena.

Dne 5. avgusta zjutraj sem si poiskal najprej svojega vodnika; dogovorila sva se, da pojdeva na ture vsak dan ob čistem vremenu, takoj s prvo jutranjo zoro.

Jože Komac je brez drugega najboljši slovenski vodnik. Ne le da pozna poleg Ojcingerja⁵ v Zajzeri vso hribolezko tehniko, ampak je izboren iskalec potov tudi po popolnoma neznanem terenu in jako inteligenten. Ako je sploh mogoče dobiti pristop ali prehod, ga najde in kot drzni divji lovec izza mladih let zasledi še tako neznan gamsov sled. Kamor pride gams, tje prideva tudi s Pavrom. Še sedaj, dasi ima že 52 let, je silno močan. V mladih letih je večkrat nesel vrečo enega kvintala iz Loga čez brv Zadnjice in čez Loški Vršič do cerkve, to je 25 minut dobrega hoda in 100 m strmine! Iz senošetij izpod Trentskega Pelca po ozki stezi, po kateri neizvežban turist skoro trepetaje stopa nad prepadi, pa

⁵ Anton Ojcinger (1860–1928), gorski vodnik iz Ovrčje vasi

Vrh nad Škrbino (v sredini), desno Podrta gora, levo Bohinjski Mígovec

Foto: Vladimir Habjan

je prenašal celo po dva stara centa (112 kg) v rjuhi povezanega sena, da človek komaj verjame. Malo pod cerkvijo na desnem bregu Soče se vijuga v ridah ona ozka strma steza po Robcih. Na posameznih krajih je komaj za dobro ped široka, na enem mestu mora se ogibati skoraj prevesni skali, in vendar tam mimo Trentarji in Trentarice nosijo seno v culah na glavi, tako da morajo z životom in tovorom vred omahniti mimo prevese in nad prepadom. In vendar na onem kraju ni še bilo nesreče!

Paver je bil dolgoletni vodnik Nemškega alpskega društva, katero pa ga je precej zanemarjalo; večinoma služi češkim turistom. Letošnje leto ga je Nemško-avstrijsko planinsko društvo izbrisalo, ker je kot starešina glasoval za sklep, s katerim je občina Trenta odbila prošnjo društva radi nakupa sveta na Križkih podih in steze po Plemenicah.

Jožef Komac je sam ali v družbi z Andrejem Komacem, vulgo Mota, poiskal znanemu tržaškemu turistu dr. Kugyju najlepše njegove prve ture. Sploh sta ta dva izborna plezca omogočila dr. Kugyju, da je odprl vse pristope Julijskih Alp. Zasluga dr. Kugyjeva pa ostane gotovo, da je sistematično gojil turistiko, predelal vse glavne vrhove Julijskih Alp ter bodril in vzdrževal imenovana vodnika, da sta mu pokazala vse jima znane

steze divjih lovcev, poleg tega pa našla še novih, nepoznanih. Z njima je prelezel tudi Poliško in Višenjsko skupino (Montaž in Viš). Ako se torej govori o prvih turah v naših Alpah, so jih šele nemški turisti zadnja leta jeli izvrševati, npr. severno-vzhodno steno Prisojnika, severno-zahodno steno Jalovca, severno steno Mangrta, severno steno Travnika. Vse druge pristope so pokazali domači vodniki, med katerimi se je za kranjskogorsko skupino posebno odlikoval Ivan Pečar, po domače Bobek iz Kranjske Gore, ki je npr. pokazal prvo stezo skozi okno Prisojnikovo in po vzhodni steni visoke Ponice. Tudi severno steno Triglava je preplezal že pred 20 leti Andrej Berginc, po domače Štrukelj⁶ iz Trente. Trentarski divji lovci, ki so prehajali po Zelenici na Za Planjo in Zeleni Sneg pod Triglavom, zasledili so že davno prehod divjih koz čez severno steno Triglava od Zelenega Snega dol proti Pragu in proti Luknji. Štrukelj je kot gonič z vrh Luknje pregledal Triglavsko steno in jo potem preplezal po črti, katero sem opisal v Planinskem vestniku 1910⁷, seveda sam, brez vsakega orodja, da bi prignal lovski plen proti Zelenemu Snegu

⁶ Ime Andrej je napačno, gre za Ivana Berginca-Štruklja

⁷ Po severni steni Triglava, Planinski vestnik 1910, strani 191–197

in pod Triglavsko severno rebro, kjer je bilo gotovo čakanje. Prehod po severni steni Triglava je torej bil znan Trentarjem že davno pred nemškimi turisti. Značilno je, da se ravno izkušeni in izvežbani vodniki manj zanimajo za nomenklaturu in so tudi manj točni nego kozji pastirji. Ravno vodniki, ki mnogo občujejo s turisti, so sigurni le pri imenovanju glavnih vrhov, za ostalo se ne brigajo. Treba je poleg njih za navajanje krajevnih imen privzeti še domačega kozarja. A tudi za

pastirje velja pravilo, da je točen v svojih odgovorih le za ono planino, kjer je po več let pasel živino ali za one robove, koder je v mladih letih lovil. Tako npr. pozna Paver dobro le oni del Trente, kjer ima svoje staje in planino, t.j. Kuklo, dočim je za planino Zapotok in Trebiščino bolj negotov. Iz tega je videti, kako previden mora biti človek pri iskanju in sistemiziranju krajevnih imen.

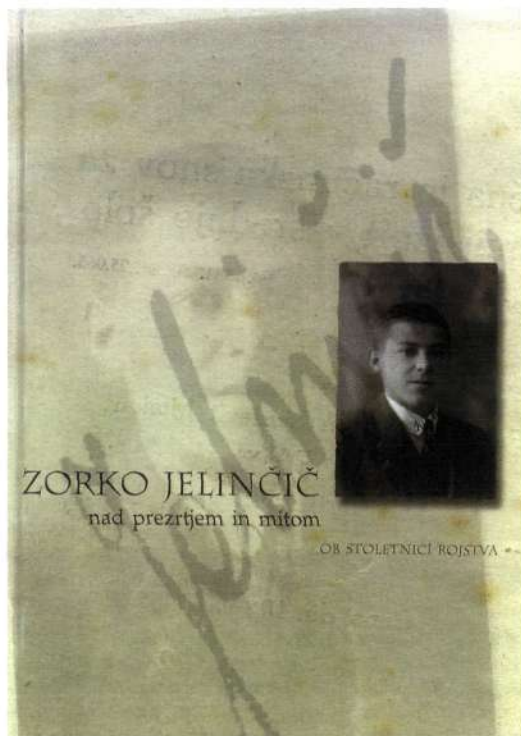
ŠE ENA NOVA KNJIGA ZA PLANINSKO KNJIŽNICO

ZORKO JELINČIČ MED PREZRTJEM IN MITOM

Sredi lanskega decembra so v ljubljanskem Inštitutu za novejšo zgodovino predstavili skoraj 250 strani debelo knjigo »Zorko Jelinčič med prezrtjem in mitom«, ki sta jo ob stoletnici Jelinčičevega rojstva izdala Planinska zveza Slovenije in Planinsko društvo Tolmin in ki je skrbno urejen zbornik referatov s simpozija »Zorko Jelinčič v slovenski preteklosti« – organizirali so ga lanskega 20. maja v Tolminu. Uredniški odbor pod vodstvom glavnega urednika **Žarka Rovščka**, v katerem so bili **Gorazd Bajc**, mag. **Damjana Fortunat Černilogar**, sin Zorka Jelinčiča **Dušan Jelinčič**, dr. **Milica Kacin Wohinz** in dr. **Branko Marušič**, strokovnjaki z različnih področij in vsi tudi med referenti in pisci prispevkov za knjigo, so se nadvse skrbno lotili uredniškega dela. Tako je pred nami dokaj natančno izklesana podoba primorskega idealista, ki je na več področjih življenja pustil trajne sledi.

Z dovoljenjem urednika in založnika ponatiskujemo prispevek **Igorja Škamperleta** »Zorko Jelinčič in Klement Jug, protagonista primorskega dela slovenskega alpinizma«, ki odkriva marsikatero malo znano ali povsem neznano podrobnost iz gorniškega in z gorami povezanega življenja obeh znanih slovenskih gornikov. Sicer pa je v knjigi še nekaj drugih poglavij posvečenih planinskemu delovanju Zorka Jelinčiča, zaradi česar knjigo seveda uvrščamo med tiste, ki jo je vredno imeti na planinski knjižni polici. (Op. ur.)

Klement Jug in Zorko Jelinčič, dva vrstnika. Prvi rojen 19. novembra 1898 v Solkanu, drugi dve leti mlajši, rojen 5. marca 1900 v Logu pod Mangrtom. Skupaj sta rastla, sorodna sta si bila po izobrazbi in kulturnem oblikovanju, ki so ga od primorskih fantov zahtevala težka leta ob koncu avstroogrske monarhije, začetku oblikovanja države južnih Slovanov in po krivični, res težki priključitvi Primorske Italiji. V dvajsetih letih tega stoletja so bili zavedni ljudje prisiljeni v okrepljeno konfrontacijo zaradi naraščajočega fašizma in čedalje ostrejšega raznarodovanja, ki je posebno po Gentilejevi reformi šolstva l. 1923 prizadelo in v veliki meri ohromilo slovensko kulturno in jezikovno tkivo. Ne smemo pozabiti: nemški ljudje so se zaradi nacionalističnega pritiska in ukinitve njihovih šol prav v teh letih iz naših krajev skoraj v celoti izselili; iz mest, kjer so

živeli – Trsta, Gorice, Idrije. Večinsko slovensko prebivalstvo se razen izjem ni izseljevalo. Stoletja povezano s svojo pokrajino je ostajalo doma, na svoji zemlji, lahko pa razumemo, da so se pri pogumnih mladih ljudeh prav v desetletju po 1. svetovni vojni in kot odgovor na sovražno nacionalistično politiko nazorske in življenjske izbire zaostrole. To se mi zdi tisti zgodovinski kontekst, ki nam pomaga razumeti, zakaj se v Posočju naenkrat pojavi tolikšno zanimanje za gore.

Bodimo pozorni: zanimanje in strast do gora, ki ju izražata Jelinčič in Jug, ni več navdušenje, ki ga goram s trezno vzvišenostjo namenja Henrik Tuma. Doktor Tuma sicer doživlja isti čas in iste tegobe, toda iz novih prišlekov se zna norčevati, ne jemlje jih resno, kot izobraženec in politik se uravnoteženo pogovarja s celot-